

UTOPIER OG VILDE DRØMME:

HANNE VEBER
november 1980

NOGLE UDDRAG AF DEN EUROPÆISKE TÆNKINGS RARIETETSKABINET.

Hvad er en utopi? Det er drømmen om det gode som man intet middel, ingen effektiv metode har til at virkeliggøre. Altså er alle de humane videnskaber utopier, for de har hidtil ført folkene til det modsatte af de goder som de lovede.
(Charles Fourier 1772-1837)

Utopi forbindes ofte med civilisationskritik, men utopi er andet og mere end Gullivers Rejser og drømmen om Atlantis - og hvem vil benægte Fouriers udsagn om, at de humane videnskaber, en af civilisationens frembringelser, hører med i rækken af utopier, drømmene der ikke lader sig virkeliggøre? I det mærkelige grænseland mellem utopiske drømme og videnskab fremstår som et sidste skud på stammen en antropologisk frembringelse udi civilisationskritik, eksemplificeret ved Pierre Clastres' idé om "Samfundet mod Staten" materialiseret hos en gruppe sydamerikanske indianere, "de vilde", som får tildelt rollen som bærerne af civilisationskritikken. (cf. Clastres 1977) At Clastres' tanker, repræsenterende den nyeste strømning i fransk antropologi, har været genstand for megen opmærksomhed i disse tider er nok ikke tilfældigt, al den stund det er blevet sagt, at 1980'erne står i utopiernes tegn. Men det er ejheller helt tilfældigt, at clastres-folkernes tanker hænges op på netop de amerikanske indfødte. Disse har gennem tiderne måttet stå model til mangt og meget og har bestandig været et brugbart objekt i den europæiske tænknings diskussioner om civilisation, natur, fremskridt, udvikling og meget andet - diskussioner som med opdagelsen af det amerikanske kontinent fik tilført en ny dimension, et afprøvningsfelt for de særeste drømme, de vildeste handlinger og et udvidet lebensraum for den europæiske stræben efter Paradis på Jorden.

Amerika - de endnu-ikke-opbrugte muligheders land, hvis opdagelse beviste, at jorden var om ikke pæreformet, så i hvert fald rund, hvor eksistensen af en ny slags mennesker gav de europæiske idéer om "de vilde" nye ben at gå på.

Ikke fordi de spanske opdagelsesrejsende og erobrere straks identificerede de nye landes indbyggere med "de vilde". Dette var ingenlunde tilfældet. I de europæiske hoveder eksisterede "de vilde" længe før Amerikas opdagelse. Der var tale om, at verdens ukendte afkroge var befolkede af særlige væsener, ikke-mennesker, dæmoner, uhyrer, kæmper, drager eller hovedløse skabninger med øjne i maven, horn i panden og en lang hale med lys i spidsen.

Hernan Cortéz, som i 1521 erobrede Aztecernes land, var hjemmefra blevet udstyret med instrukser om at holde udkig efter mytiske væsener med lange flade ører og andre med hoved som hunde. Til deres skuffelse mødte de spanske opdagelsesrejsende aldrig disse vilde. Hvor ihærdigt de end søgte, mødte de kun en lang række forskellige mennesker, som de gav betegnelsen "indios" hvilket kom sig af, at spanierne til en begyndelse troede, at de befandt sig i Indien. Der kom dog ikke til at gå ret lang tid, før man fandt på at identificere Amerikas indfødte folk med "de vilde".

Denne særlige kategori har vist sig at have en multidimensional anvendelse, hvilket bl.a. den clastresske civilisationskritik til fulde bærer vidnesbyrd om. Dette skal vi vende tilbage til. Forinden skal vi se lidt på en anden type af fabler og utopiske drømme, som lå bag om erobrernes individuelle motivationer for den særlige europæiske udfoldelse i forb. m. opdagelsen og erobringen af Den Ny Verden.

Christopher Columbus, som tilskrives den europæiske opdagelse af den nye verdensdel i 1492, var besjælet af to idéer. Den ene, idéen om at kunne sejle til Indien hvis man blot sejlede længe nok mod vest, var baseret på sømandssnak opsamlet i syd-europæiske havnebyer og på tidens nyeste videnskabelige tanker om jordens facon. Denne idé viste sig at være et realistisk gæt, omend en ukendt verden desværre kom i vejen. Columbus' anden idé gik ud på at finde Kong Salomons søjler hvorfra et nyt bibelsk rige skulle genopstå. Resterne af Salomons hus skulle findes på de ukendte øer i det atlantiske Hav. Her lå Columbus' store drøm, som aldrig blev virkelig, men som i forbifarten fik nogle helt utilsigtede konsekvenser. En af disse

var vækkelsen af en sygelig og umættelig guldthirst, som efter den første smagsprøve på de Caribiske øer aldrig siden lod sig stille. Erobringerne af de rige Aztec og Inca imperier gav blot flere og flere lykkeriddere blod på tanden, og alskens rygter og sagnagtige fabler lokkede nye strømme af conquistadores til felttog i alle retninger. Legenden om krigerkvinderne, Amazonerne er velkendt og gav navn til Sydamerikas største flod. Jagten på El Dorado, Den Gyldne Mand, byggede på sagnet om en forgyldt høvding, hvis badesalt bestod i guld og ædle stene, som han årligt kastede i den sø, hvori han siden steg ned for at vaske sig guldstøvet af kroppen. Disse sagn, eftersøgte overalt, viste sig bestandig lokaliseret hinsides grænsen for det kendte, bag næste bjergkæde, i den dybeste skov, yderst på horisonten. De samme utopiske drømme, som førte til vide udforskninger i Sydamerika, skulle også give anledning til udbredelsen af det spanske herredømme langt op i Nordamerika. (Som bekendt hørte store dele af det nuværende USA, i.e. staterne Californien, Nevada, Utah, Arizona, New Mexico, Texas og det meste af Colorado, med til det spanske kolonirige frem til Mexicos uafhængighed i 1821 og blev først indlemmet som USA's territorium i 1848.) Denne del af opdagelsesrejsernes historie, som vi i det følgende skal se lidt nærmere på, synes ofte henvist til glemsel, skjult bag en fokusering på, at det var englændere, hollændere, tyskere, franskmænd, som forbeholdt sig æren af at have koloniseret den nordlige del af det nye kontinent.

Sagnet om Amazonerne kom til at danne anledning til de første skridt henimod spanske erobringer nord for det Aztekiske Mexico. I Cortéz' hovedkvarter i Mexico forlød det i 1520'erne, at Amazonernes stat, hvor store skatte var at finde, skulle søges længere mod nord, i et område kaldet Cihuatlan. En af Cortéz' officerer, en ilde berygtet erobrere Nuño de Guzmán, organiserede derfor i Cortéz' fravær sin egen private expedition nordpå langs Stillehavskysten og nåede så vidt som til Yaqui floden. I dette nordlige område blev erobrerne imidlertid standset af den voldsomme modstand fra de forskellige Cahita talende folkeslag (Yaqui, Mayo), og spanierne trak sig tilbage til Sinaloa, hvor Guzmán grundlagde byen San Miguel de Culiacán (1531) som den spanske erobrings mest fremskudte

nordlige forpost, der i praksis tjente som center for conquistadorernes slavejagter på indianerne. Var der intet guld at finde, kunne der altid kompenseres gennem indfangning og salg af menneskelig arbejdskraft. Disse aktiviteter bevirkede, at de indfødte folk i hele det nordvestlige Mexico vakte til en aktiv modstand, som igennem mere end et århundrede vanskeliggjorde ethvert forsøg på effektiv kolonisering mod nord.

Mod øst udspillede den samme historie sig. Juan Ponce de León som i 1508 havde erobret Puerto Rico, sejlede i 1513 mod nord for at lede efter Bemini, øen hvor Ungdommens Kilde skulle findes, og som sammen med den forventede opdagelse af nye lande, Søvejen til Indien og ikke mindst af nye skatte skulle sikre erobrerne alverdens rigdom og ære. Under sin eftersøgning nåede Ponce de León til øen (sic) Florida, hvor fjendtlige indfødte hindrede ethvert landgangsforsøg. Formodentlig var de blevet advaret mod spanierne af indfødte flygtninge fra Bahamaerne. (cf. Daenell 1911:5)

Nogle år senere blev det fastslået, at Florida ikke var en ø, men en halvø som hang sammen med Mexico, og der var nu så megen desto mere grund til for spanierne at sikre sig området. Ungdommens Kilde og et dusin andre fabler lokkede stadig, og for enhver erobrere gjaldt det at komme konkurrenterne i forkøbet. En vis Lucas Vásquez de Ayllón vidste at fortælle om mænd med haler, næsten en meter lange og stive som ben. Om dette var baggrunden for hans interesse for Florida skal være usagt. Men han forstod at forene det eventyrlige med det praktiske og organiserede indbringende slavejagter til landet. Da dernæst Ponce de León med hundredevis af håbefulde kolonister i 1521 forsøgte en egentlig bosættelse på Floridas vestkyst, mødte de hårdnakket modstand fra de indfødte, og Ponce de León døde på hjemvejen af sine sår.

Men drømmen om Floridas skatte lod sig ikke opgive, og desuden insisterede den Spanske Krone på at søvejen til Indien måtte findes et sted mod nord. Til den ende udfærdigedes et detaljeret program for besættelse af Atlanterhavskysten. Opgaven tilfaldt Ayllón, som med over 600 kolonister, mænd og kvinder, en mængde sorte slaver og et antal dominicanermunkene i 1526 gik i land i det nuværende South Carolina. Koloniseringen gik også denne gang helt galt. Kystlandet var sumpet, klimaet

usundt, nybyggerne blev syge, slaverne gjorde oprør og interne skænderier samt konstante angreb fra de lokale indianere bragte hurtigt en ende på foretagendet. Omkring halvandet hundrede overlevende kunne syge og døende vende tilbage til Santo Domingo.

I mellemtiden var en lignende plan udkastet i Spanien for besættelse af Floridas vestlige side, hvorfra landet mellem Florida og Mexico kunne erobres og sikres for den Spanske Krone. Hvervet blev overdraget en vis Pánfilo de Narváez, som havde bevist Kronen sin loyalitet nogle år forinden, da han af guvernøren på Cuba var sendt ud for at arrestere den egenrådige Hernan Cortéz og under forsøget havde mistet et øje. Men det er en anden historie.

Narváez organiserede over 600 kolonister, soldater, håndværkere, bønder, sorte slaver, franciscanermunke, som forlod Spanien i 1527. Expeditionen ramtes af ulykker fra begyndelsen. To af skibene gik ned i en orkan ved Trinidad, en del af folkene deserterede under ophold på de Carabiske Øer. Narváez gik i land ved Tampa Bay, vestkysten af Florida, i 1528. Her blev koloniseringen og erobringen af landet mod vest, mod Mexico, endeligt afsporet; thi Narváez hørte fra de indfødte, som var blevet taget til fange, om det rige kongedømme mod nord, Apalachee, hvor guldet flød. Skibene og de kvinder som var med expeditionen blev sendt væk, og Narváez med 300 mand indledte marchen mod nord gennem sump og uigennemtrængelig skov. Iflg. de indianske førere befandt de eftertragtede skatte sig bestandslængere ude i skoven, hvor de rejsende blev et let bytte for de indfødte "kæmpers" velrettede pile. Selskabets regnskabsfører berettede siden om Floridas indianere: "They loomed big and naked and from a distance looked like giants...Their bows were as thick as an arm, six or seven feet long, accurate at 200 paces." (Covey, ed.1961) Spanierne heste og udstyr blev kun til besvær. Soldaterne i deres tunge rustninger sad fast i mudderet, hestene for vild i træer og slyngplanter - alt blev kaos. Selskabet foretog en hastig retræte ud til kysten. Hestene blev spist, huder, redskaber og våben anvendtes til at bygge en række primitive både, og man begav sig til søs mod vest i håbet om snarligt at lande i Mexico. Undervejs blev de ramt af en orkan og strandede på sydkysten af Texas, hvor flertallet døde af sult, udmattelse og sygdomme.

Beretningen om Narváez expeditionens uheldige udfald skyldes fire overlevende, tre spaniere og en afrikansk slave, som i mange år levede blandt forskellige grupper af indianere i Texas. Anført af Alvar Núñez Cabeza de Vaca, expeditionens regnskabsfører, begav de sig til fods mod vest tværs over kontinentet. I 1536 havde de krydset Sierra Madre bjergene og nåede frem til Yaqui floden (Sonora, Mexico), hvor de stødte ind i de spanske slavejægere fra Culiacán. Cabeza de Vaca af lagde senere officiel rapport for vicekongen i Mexico City, Antonio de Mendoza .

Cabeza de Vacas eventyrlige beretning indvarslede et nyt kapløb om at nå endnu et El Dorado, denne gang i de endnu uudforskede områder langt mod nord.

Rygtet forlød, at Cabeza de Vaca og hans følgesvende fra de indianere de havde mødt undervejs havde fået underretning om store skatte, som var at finde i SYV GYLDNE BYER, riget Cibola. Legenden om de Syv Gyldne Byer var ganske vist af gammel dato. Spanierne kendte til en fortælling fra den tid, da muhammedanerne erobrede den Iberiske Halvø. Da var syv portugisiske biskopper sejlet mod vest over havet og havde grundlagt syv byer. Var disse byer mon at finde i den Ny Verden ?

I Culiacán havde en af Guzmáns indianske slaver tidligere berettet om store byer mod nord, som hvad rigdom og pragt angik ikke stod tilbage for byerne i Mexicodalen. Denne indianer var søn af en omrejsende handelsmand i fjer og havde med egne øjne set byerne, når han i sin ungdom havde ledsaget sin fader på rejse. Det var dog aldrig lykkedes Guzmán og hans folk at lokalisere de rige byer, og rygtet om dem kunne meget vel være gået i glemmebogen, hvis ikke Cabeza de Vacas fortællinger havde tilført det ny næring. Spanierne kunne atter se for sig byer med guld- og sølvbelagte gader, huse med ædelstene som vinduer - conquistadorernes paradys syntes indenfor rækkevidde. Cabeza de Vaca vidste at berette om folkerige bysamfund med store huse, hvor de mexicanske indianere byttede deres papergøjfjer til smaragder og turkiser, om rige kobberminer og kobbergenstande, samt et mærkeligt dyr, snart fortolket som lig en kamel, snart en elefant. (Ingen spanier havde på den tid mødt en levende bison)

Kapløbet om at finde riget Cíbola indledtes i foråret 1539, hvor hele tre expeditioner fra hver sin side drog på opdagelse i Nordamerika. I vest sejlede Francisco de Ulloa som udsending for Hernan Cortéz mod nord i den Californiske Havbugt og nåede Colorado flodens munding forinden han vendte hjem.

I øst ved Tampa Bay i Florida landede Hernando de Soto, ridder af Santiago Ordenen, Pizarros kaptajn under erobringen af Peru og nyligt udnævnt til guvernør af Cuba og Adelantado af Florida.

Fra Mexico City udsendtes af vicekongen en mindre recognosceringsgruppe bestående af to franciscanermunke, et følge af indianere samt slaven Esteban, som havde været med Cabeza de Vacas lille selskab og derfor havde lært sig at kommunikere med de indfødte mod nord. Ansvarlig for gruppen, hvis opgave bestod i at verificere rygtet om De Syv Gyldne Byer, var munken Marcos de Niza, som havde gode erfaringer som opdagelsesrejsende i Syd- og Mellemamerika.

Når vicekongen, Antonio de Mendoza, således foretrak i første omgang at udsende en franciscanermunk med følge fremfor en hærske af eventyrlystne conquistadores, skyldtes det to forhold: Dels var der den rent pekuniære omkostningsside; de kongelige spanske ressourcer, som Mendoza var ansvarlig for, kunne ikke bortødsles på frugtesløse expeditioner efter ethvert Fata Morgana. Skulle derfor rygtet om De Gyldne Byer vise sig falskt, var der ikke så meget tabt ved denne beskedne recognoscering. Det andet forhold og måske det væsentligste handlede om metoden for erobringernes iværksættelse; som koloniseringen indtil da havde formet sig, havde de spanske øvrigheder erfaret, at conquistadorernes vanlige erobringss metode, vold, mord og brand, var uegnet som middel på længere sigt. Metoden var lykkedes over for Aztec- og Inca imperierne, men den duede ikke over for de øvrige folkeslag som beboede kontinentet. Tværtimod medførte den her, at indianerne organiserede sig til modstand, hvilket i sig selv var slemt nok for spanierne. Værre endnu var det, at modstanden når den først var sat i gang, havde tendens til at brede sig. Guzmáns hærgende fremfærd i det nordvestlige Mexico var en tydelig advarsel herom, og erfaringerne fra de mislykkede koloniseringsforsøg i Florida pegede i samme retning. Vicekongen fandt det altså betimeligt

at udsende de fredelige franciscanere, ubevæbnede og til fods, vel vidende at disse fromme mænd havde en langt større mulighed for at udforske området uden at skabe for megen uro, som siden kunne besværliggøre en eventuel kolonisering. Marcos de Niza's recognoscering gik dog ikke helt som håbet. Den gode munk sendte fra begyndelsen slaven Esteban i forvejen. Denne mand anlagde stil som en maurisk prins, klædte sig ud med farvestrålende fjer og klokker, der dinglede fra arme og ben. Undervejs agerede han medicinmand, drev håndspåleggelse og samlede sig et større følge af smukke kvinder. Esteban nåede angiveligt frem til riget Cíbola, alias Zuni puebloerne. Her blev han omgående identificeret som en uønsket person og på stedet ekspederet over i det hinsides. Marcos de Niza var langs hen ad vejen blevet modtaget af indianerne som Guds usårlige Udsending, men da underretningen om slavens død nåede broder Marcos og hans følge, vendte alle sig imod ham, og han fandt sig efter eget udsagn svævende i stor livsfare. Han turde derfor ikke selv vove sig frem til Cíbola, men nøjedes med at betragte en af byerne fra en bakketop i nærheden. I en dyngeste sten på bakken rejste han et kors og tog på Kongens vegne det nye rige i besiddelse og indviede det iøvrigt til den Hellige Frans af Assissi, inden han skyndte sig hjem til Mexico for at aflægge beretning. Om byen meldte han: "The pueblo has a fine appearance, the best I have seen in these regions. The houses are as they had been described to me by the Indians, all of stone, with terraces and flat roofs, as it seemed to me from a hill where I stood to view it. The city is larger than the city of Mexico." (cit. Bannon 1963:16) Ret beset havde Marcos de Niza hverken bekræftet eller afkræftet rygtet om De Syv Gyldne Byer. Han havde set én Zuni pueblo og hørt rygter om flere andre og større. Måske var synet af puebloen og en god portion fantasi i det flimrende hede lys en sommerdag på New Mexicos højslette gået op i en højere enhed. Men beretningen blev i Mexico City taget til indtægt for den virkelige eksistens af de eftersøgte Gyldne Byer - og om ikke andet så var vicekongen allerede i fuld gang med den videre planlægning af en storstilet expedition til New Mexico. For vicekongen gjaldt det om at komme eventuelle krav på de nye

riger fra Cortéz og Hernando de Soto i forkøbet, så der var ingen tid at spille. Expeditionen sættes under ledelse af vicekongens nære ven, Francisco Vásquez de Coronado, guvernør over provinsen Nueva Galicia, og både Mendoza og Coronado havde personligt investeret betydelige formuer i foretagendet i forventning om et rigeligt afkast, hæder og ære.

Expeditionen kom af sted i begyndelsen af 1540 under stor fanfare. Den bestod af ca. 300 noble spaniere til hest, 60-70 infanterister og henved 800 mexicanske indianere foruden 1.000 heste, 5.000 får og en del kvæg, som udgjorde den mobile kødforsyning. Spanierne var udstyret i glans og herlighed efter alle kunstens regler. Anføreren selv optrådte i forgyldt rustning med vajende fjer i hjelmen, ridehestene var behængte med kunsthæder, og man beredte sig på en nem og behagelig erobring. Således skulle det nu ikke gå!

Vejen viste sig lang og besværlig. Undertiden mødtes spanierne med væbnet modstand fra de indfødte, undertiden fandt de landsbyerne forladte, indbyggerne var gået under jorden og der var således ingen fødevarer at erhverve. Mandskabet led under sult og tørst, og en del af fodfolket og dyrene gik til grunde. Da expeditionen omsider nåede frem til Cibola, Zuni puebloerne, havde indbyggerne forskanset sig i landsbyen Hawikuh. Efter nogle timers belejring fik spanierne adgang til puebloen, som beredte dem endnu en skuffelse. Byen var aldeles uforgyldt i enhver henseende. Til gengæld rummede den gode lagre af majs, som de forsultne spaniere på det tidspunkt havde hårdt brug for. Fra Zuni sendte Coronado sine tropper mod vest til Hopi landsbyerne i Arizona og til Grand Canyon, og mod øst til puebloerne i Rio Grande området. Trods desillusioneringen m. h. t. riget Cibola vinkede håbet stadig forude, og spanierne besluttede at overvinde i Tiguex ved Rio Grande. Samtlige puebloer blev endevendt for at lokalisere de skjulte skatte. Men resultatet var pauvert.

Overalt for soldaterne frem med vold og terror. Satte indianerne sig til modværge blev landsbyerne brændt af og indbyggerne slået ned på stedet. Mange pueblo folk søgte tilflugt i bjergene og blandt de omkringboende Navajo og Apache grupper.

Da frosten gik af jorden i foråret 1541 brød hæren op. Fra de lokale indianere havde spanierne hørt om et stort rige mod nordøst, Quivira kaldet, som overgik alt i pragt og rigdom, hvor der var fisk store som hesteske, med gyldne bomspryd og hvide sejle og en almægtig konge, som indtog sine måltider af forgyldte fade og sov til middag under et træ behængt med guldklokker. Anført af en indfødt fra Quivira, som spanierne havde mødt i Pecos pueblo, drog hæren afsted på jagt efter de nye rigdomme. En tid lang for expeditionen vildt rundt på prærien, indtil officererne blev mistænksomme. Det blev så afsløret, at deres vejviser havde indgået et komplot med pueblofolkene gående ud på at føre spanierne på vildspor i prærielandet. Indianerne havde efter sigende forestillet sig, at spanierne ikke forstod sig på at nedlægge bison, og at de derfor hurtigt ville dø af sult, hvorved indianerne let og bekvemt slap af med de ubehagelige fremmede. Men her havde puebloerne forregnet sig. Spanierne demonstrerede til fulde, at deres skydevåben var velegnede til bisonjagt, og hos de talrige Apache grupper, som på den tid befolkede den sydlige prærie, skaffede de sig fornyet underretning om Quiviras rette beliggenhed.

Expeditionen nåede da også frem til Quivira - men måtte atter bide i det sure æble. Riget viste sig at bestå af en række små landsbyer - stråhytter - ved en flodbred (Arkansas floden i Kansas). Coronado fandt at indbyggerne var de mest barbariske han endnu havde truffet. De var fredelige folk, dyrkede majs og gik klædt i bisonkind. Men enden var nået - og Pata Morgana havde åbenbaret sig. Slukørede besluttede spanierne at vende tilbage til puebloerne i Rio Grande området, hvor selskabet tilbragte endnu en vinter. Herunder lagde soldaterne op til mytteri, og da Coronado gik hen og faldt af sin hest, så han slog hovedet, mistede han pusten, gejsten og overblikket, og alle videre udforskninger i det ugæstfri land blev opgivet. I foråret 1542 tiltrådte de sørgelige rester af den forhen så majestætiske expedition sin retræte til Mexico. Der skulle gå mere end et halvt århundrede, før spanierne for alvor koloniserede New Mexico området.

Den konkurrerende expedition fra østsiden under Hernando de Soto fik ikke en bedre skæbne. Med sin 600 mand store hær huserede de Soto det meste af et år i Florida på jagt efter

rigdomme og i bestandig kamp med de indfødte. De Soto var imidlertid en realistisk natur. Kom rigdommen ikke til syne i form af guld, måtte den skaffes til veje på anden vis, og han forsøgte således ikke nogen lejlighed til at indfange indianere. Hertil havde han foruden et koppel blodhunde også medbragt en smed med fuldt udstyr, således at de indfangne slaver straks på stedet kunne lægges behørigt i lænker. Men denne røverbande lod sig ikke fortabe i Floridas sumpe og slyngplanter.

Lokket af indianernes løfter om store rigdomme i fjerne lande, drog hæren i 1540 mod nord gennem Georgia og til Carolina. Ved Savannah floden mødtes de af en statelig indiansk dronning i riget Cutifachiqui, og her fandtes endelig en mindre skat, 350 pund perler, som de Soto prompte tog i besiddelse. Han fortsatte videre gennem Tennessee og Alabama, hvor han ventede at finde det største rige af alle, Coosa. Omend han mødte en imponerende hersker, som klædt i fjer og pelsværk og ledsaget af fløjtespillere lod sig bære frem på sine undersåtters skuldre, fandt de Soto ikke landet rigt på andet end majs, pelsdyr og lignende prosaiske goder. De store guldskatte lod sig ikke materialisere, og expeditionen vendte sydpå til kysten ved Mobile, hvor hæren mistede alle sine forsyninger og var nær ved at blive udslettet i kamp mod de lokale indbyggere. I vinteren 1541 drog spanierne mod nordøst og slog sig for en stund ned i Chickasaw folkenes land for at hvile ud. Siden krydsede de Mississippi floden og befandt sig i Arkansas. De lokale indianere kunne kun bekræfte erobrernes håb, om at de store skatte fandtes endnu lidt længere mod vest eller nord. Soldaternes eftersøgninger var dog alle forgæves, og ej heller det store vandløb, Anian-Strødet, som skulle udgøre Søvejen til Indien var det lykkedes at lokalisere. De Soto fulgte Arkansas floden så langt som til egnen omkring det nuværende Little Rock. Men den store Adelantado var blevet syg, grebet af heftig feber. Han døde i maj 1542 et sted ved Mississippi floden. Soldaterne, knap 300 ud af de 600 som var draget ud, sænkede deres anfører i floden og vendte derefter næsen hjem, tomhændede som de var kommet. Uden at nogen af dem vidste af det havde Coronados og de Sotos to expeditioner i sommeren 1541 samtidig befundet sig ved

Arkansas floden nogle få hundrede miles fra hinanden. Tilsammen havde de udforsket det meste af landet mellem Grand Canyon i vest og Great Smoky Mountains i øst.

De spanske conquistadores havde fundet deres skattekammer i Mexico og i Andes området, men drømmen om Paradis på Jorden var ikke blevet indfriet, og med de lidet indbringende spanske entradas i Nordamerika havde legenderne om Amazonerne, El Dorado, Ungdommens Kilde, De Syv Gyldne Byer, etc. mistet deres agitatoriske kraft. Spanierne afblæste erobringstidens storslåede opdagelsesrejser og gik i gang med at konsolidere deres positioner i de nye kolonier.

Når den Spanske Krone i sidste halvdel af 1500-tallet iværksatte egentlige koloniseringer, bosættelser, i Nordamerika, skyldtes det da hverken heller eventyrlige drømme eller håb om hurtig materiel gevinst, men grundedes først og fremmest på politisk-strategiske overvejelser, som handlede om at befæste det spanske kolonirige mod anfald fra andre europæiske stormagtsaspiranter. Men de utopiske drømme hører ikke hermed op. - De europæiske erobringer var igangsat, og Amerika var åbnet op som affyringsplatform for nye serier af apokalyptiske projekter.

Herfra skal så gøres et spring til et andet forsøg på drømmenes realisering, her drømmen om Frihedens Land, som under feltråbet "Hver mand sin Roemark" blev lanceret af de nordvesteuropæiske folk, som gjorde Nordamerika til den historiske skueplads for deres projekt. Hvad projektet indebar er måske allerklarest udtrykt af en historiker fra en tid hvor man stadig turde give drømmen navn uden at skamme sig: "De angelsaksiske racer led tålmodigt vildnissets kvaler og vandede frihedens træ med tårer og arbejdets sved, indtil det slog dybe rødder i landet og skød grene, der voksede ind i himlen." (Prescott 1898, min oversættelse, HV) Om projektet nogen sinde blev indløst, skal ikke bekymre os her. Derimod skal vi se på visse ideologiske sider af det og på de konsekvenser det har for det antropologiske begreb om Amerikas indfødte folk.

De spanske conquistadores var ikke ene om at lade sig lede af skøre idéer til de fjerneste kroge af verden, hvor de ikke havde spor at gøre, og ligesom de katolske spaniere, havde også

franskmænd, hollændere, englændere (de fleste af dem protestanter) Gud på deres side. Men i de nordamerikanske kolonier krævede Gud andet af sine proselytter end blot almindelig fromhed; Han krævede arbejde, hårdt arbejde. Indenfor denne teleologi var arbejde nærmere bestemt som dyrkning af jorden efter traditionelt nordeuropæisk mønster. Til den ende måtte nybyggerne sikre sig jord, forstået som privat ejendom, og her kom så problemet med at skaffe sig af med jordens oprindelige indbyggere og samtidig beholde selvrespekten og skindet på næsen. Men heldigvis stod indvandrerne i ledtog med selveste Gud. Dette gjaldt ikke mindst Puritanerne i New England, som tilsyneladende led af kollektivt religionsvanvid. De var nemlig så heldige, at Gud sendte en plage, som slog næsten alle indianerne ihjel, hvorved landet lå frit til indtagelse af De Udvalgte, som herved kunne opfylde Guds pålæg om at "occupy the earth, increase, and multiply." (cit. Pearce 1965:20) For de bibelstærke mænd var opfyldelsen af denne målsætning et helligt hverv, og om Guds hjælpende hånd undertiden svigtede, da forstod de til fulde at hjælpe sig selv, og udvidede igen og igen det besatte terræn. Når siden indianerne overfaldt de puritanske bosættelser, da var de lidelser, som de fromme mænd måtte udstå, Straffen fra Den Høje, som nedkaldtes over De Udvalgtes syndige hoveder.

Af politiske og ideologiske grunde måtte de angelsaksiske kolonister i Nordamerika tage afstand fra de massive indianerudryddelser, som sine steder var blevet praktiseret af spanierne. Bartolomé de Las Casas, den spanske dominicaner, havde gjort sig til talsmand for det synspunkt, at indianerne også var mennesker og havde i 1540'erne publiceret sine skrækindjagende beretninger om spaniernes folkemord i de amerikanske kolonier. Las Casas' bøger udkom hurtigt i engelske, franske, tyske, hollandske, italienske oversættelser og blev prompte brugt i de øvrige europæiske nationers anti-spanske propaganda.

Enhver engelsk kolonibestyrer måtte derfor se sig nødsaget til over for indianerne at undgå metoder, som kunne ligestilles med de spanske uhyrligheder. Dette betød ikke at kolonisterne i Nordamerika holdt sig til de noble handlingers lige vej - det betød blot, at i praksis måtte krige, bedrageri og indianerudryddelse effektivt retfærdiggøres eller tilsløres til

ukendelighed. Til dette brug udkrystalliseredes for alvor forestillingen om, at indianerne var vilde og lumske barbarer, en slags unyttigt kryb på jorden. Herved blev det muligt at anskue indianerne ikke som folk der forsvarede sig, men som skabninger, der stod i vejen for selveste Guds bestemmelse om den europæiske civilisations fremmarch og velsignelser.

I drømmen om det lille hus på prærien og i hele europæernes forestillingsverden blev indianerne til halvaber, ukristelige og blodtørstige hedninge; deres huse blev til hytter, deres landbrug blev til indsamling, deres religion blev til overtro, deres rejser blev til omstrejfnings, deres kosmetik til griseri, deres samfund til horder, etc.etc. En særlig nederdrægtighed kom til at bestå i påstanden om, at indianerne når det kom til stykket dårligt nok eksisterede: der var så uendeligt få af dem (!) og de føjtede iøvrigt ganske planløst omkring i vildmarken, m.a.o. der var masser af plads, jomfrueligt land, som det kaldtes, til de strømme af immigranter, som søgtes lokket til af det koloniale establishments odiøse propaganda.

Myterne om "det tomme land" og om indianerne som "vilde" udsprang ikke udelukkende af europæernes etnocentriske ex post facto rationaliseringer. Tværtimod var der til at begynde med tale om en bevidst fordrejet og løgnagtig propaganda, udspredd af magthaverne i kolonierne for at fremme expansionen og for at afværge eventuelle ubehagelige følger af deres forbrøderiske aktiviteter, såfremt folk i moderlandet (Europa) skulle få nys herom. Propagandaen skulle ikke blot forklejne indianerne som mennesker, deres kulturer og deres selve eksistens; den skulle også vise, at erobringen af deres land var nødvendig, retfærdig og uafvendelig, en naturlov, et led i Guds plan for sine udvalgte. Derfor var indianernes modstand mod omklamring og underlæggelse en modstand mod Guds bestemmelse. Indianerne var ikke blot fjender af europæerne i en konkret erobnings- og krigsrelation men også eller måske især fjender af selve udviklingen, fremskridtet og den kristne verdensorden, og som sådanne for-dømte til undergang. Herved blev myterne og propagandaen kanoniseret som en ideologi, der stadig er med i vores epistemologiske bagage, og som effektivt har tilsløret og formærket enhver ædruelig historisk og/eller videnskabelig erkendelsesintention.

Historien om europæernes erobring af det Nordamerikanske kontinent fremstilles almindeligvis, som var den alene en funktion af den hvide mands kultur og hans kamp mod naturen. (At "den hvide mands kultur" også kan erstattes med "kapitalismens udvikling" ændrer principielt ikke ved forestillingen.

I dette billede indpasses indianerne som en del af naturen - det skidt - Indianerne forsvinder som en del af Amerikas flora og fauna, naturlige hindringer, som må overvindes og bringes under kultivering for at give plads for den hvide mands særlige form for udfoldelse, som kaldes "fremskridt" eller "civilisation" eller "kapitalisme". Denne formel er en besværgelse: den får i forbifarten verdenshistoriens mest formidable folkemord til at tage sig ud som beklagelige, men i det store og hele nødvendige bivirkninger ved civilisationens kamptag med naturen (1) og samtidig formår den at fastholde troen på den vestlige, kapitalistiske samfundsordens civilisatoriske mission, apoteosen af menneskets muligheder, som i sig selv bærer kimen til paradisdømmens snarlige indfrielse, forudskikket ved videnskabelige prognoser gennem halvandet hundrede år.

Besværgelsen er imidlertid ikke altid helt vandtæt. Hvis 1980'erne skal stå i utopiernes (positive) tegn, er det kun alt for nærliggende heri at se en patologisk advarsel om, at den hvide mand og civilisationen finder sig i voksende vanskeligheder m. h.t. at opretholde en fortsat ophøjet ligegyldighed over for, hvorledes han optræder i andre menneskers mareridt.

Og her kommer "de vilde" ham atter belejligt til hjælp. "DE VILDE", denne residualkategori, er altid god at have ved hånden. "De vilde" findes nemlig i mange forskellige udgaver; de gør alt relativt og intet umuligt. "De vilde" kan alt det vi (civiliserede) ikke kan. De kan bruges til både at fremhæve civilisationens dyder og til at kritisere dens mangler og laster. De mest populære "vilde" findes som bekendt blandt Amerikas indfødte folk. (Man behøver blot at kaste et blik i de sidste måneders fjernsynsprogrammer, hvis man er i tvivl) Efter i mange år at have ført en hensygnende tilværelse, er de atter kommet på mode i dannede selskabers konversationsrepertoire under temaet civilisations-kritik, hvor "de vilde" får lov at opføre drømmen om menneskets kollektive urtidsparadis, denne gang forstået som samfundet, hvor Staten ikke findes.

Hos Pierre Clastres (1977) er "de vilde" en gruppe sydamerikanske indianere (Guayakí), hvis samfund er Samfundet-hvor-Staten ikke findes, hvor det er lykkedes at hindre Statens opkomst, den samfundsmæssige ulighed og alt dens væsen. Indianerne synes at være i frontlinien på et evigt felttog imod selve institutionen Statsmagt. Det er jo netop derfor de er "vilde". Nu er der jo ikke noget odiøst i at øve civilisationskritik, tværtimod! Og det er vel også ganske legitimt at tage "de vilde" til indtægt for sine synspunkter; denne teknik er af gammel dato, og heri adskiller Clastres' bog sig ikke fra Gullivers Rejser eller Thomas Mores "Utopia". Der er imidlertid al mulig grund til ikke at forveksle "de vilde" med "indianere" eller med Guayakí folkene for at være helt nøjagtig. Diskussionen om civilisation og statsmagt handler ikke om Guayakí, deres situation eller deres kamp for at overleve. Indianerne bruges blot atter en gang som påskud for nogle quasi-politiske overvejelser der i første række angår os selv. Brugt på denne måde tilsløres atter en gang de indfødte folks eksistens som virkelige mennesker, og antropologen kan veludhvilet blive siddende i sin lænestol og føre diskussionen længere og længere ud i skoven. Den politiske handling kommer ikke op på mærkerne, så længe mennesker gemmes i en begrebsverden befolket af "vilde", "jæger-samlere", "bønder", "stammesamfund" og andre utopiske kategorier fra de antropologiske drømmes udhængsskab. Thi disse standardbetegnelser er ikke blot de uskyldige abstrakte kategorier, vi gerne vil tro. De er del-elementer i et epistemologisk ordningshierarki med "de vilde", "jæger-samlere" i bunden på det laveste trin og os selv, civilisationen, kapitalismen på det øverste trin i den formel for de menneskelige samfunds udvikling, som er blevet kaldt "den videnskabelige racisme" (cf. Berkhofer 1978), og som ligger og lurar et sted i vores alle sammens hoveder.

Forankrede i denne verdensordens veletablerede regi forsøger Clastres og andre med ham at holde "de vilde" op mod "civilisationen", at kritisere A med ikke-A, at måle den ene side af spejlbilledet med den anden og begår herved endnu en tautologisk eller cirkulær opstilling, som kun yderligere kan cementere de allerede satte rammer for den vesterlandske omverdensopfattelse og selvforståelse. "De vilde" får lov at udkæmpe

vores slag på menneskehedens vegne, mens vi selv i mageløst civiliseret ophøjethed svæver uskyldigt over vandene og venter på bedre tider; i den forstand er det uden betydning om "de vilde" findes i Sydamerikas skove eller i Nørrebros slum; forskellen er blot om "de vilde" er "gode" eller "onde" - og det kan enhver jo selv bestemme.

Hvis kritikken af civilisation og statsmagt skal udrette noget som helst må den kunne transcendere denne forkortede omverdensopfattelse og drage ud i verden, hvor "de vilde" er mennesker af kød og blod, som både kender en lus på dens gang og forskellen mellem den amerikanske præsident og Mickey Mouse.

Hvis "de vilde" - altså de rigtige vilde, menneskene, Guayakí og alle de andre vil kritisere civilisationen, skal de nok vide at gøre det på ganske anderledes håndfast facon end Clastres og Co. Hvis de får chancen...

note (1) Hvis de nyeste demografiske beregninger holder stik, var befolkningsmængden i Europa og på det amerikanske kontinent af nogenlunde samme størrelse, da erobringerne tog sin begyndelse. (cf. Jacobs 1972:137) Tendensen i de moderne demografiske undersøgelser går i retning af en 10-dobling af de tal som de konservative beregninger har opereret med: f.eks. 30. millioner i Mexico mod tidligere 3.3 mill. eller i Nordamerika 9-12 mill. mod førhen 900.000. A.L. Kroeber kalkulede med 8.4 mill. mennesker for hele det amerikanske kontinent før erobringerne. De nyeste tal ligger omkring de 100 mill. cf. Dobyns 1966.

REFERENCER:

- Bannon, John Francis
1963 The Spanish Borderlands Frontier 1513-1821.
University of New Mexico Press, Albuquerque
- Berkhofer, Robert F., Jr.
1978 The White Man's Indian: Images of the American Indian from Columbus to the Present.
Random House, New York

Clastres, Pierre
1977 Society against the State.
Blackwell, Oxford

Covey, Cyclone, ed.
1961 Cabeza de Vaca: Adventures in the unknown Interior of America. Collier Books, New York

Daenell, Ernst
1911 Die Spanier in Nordamerika von 1513-1824.
Druck und Verlag von R. Oldenbourg, München

Dobyns, Henry F.
1966 Estimating Aboriginal American Population: An Appraisal of Techniques with a new Hemispheric Estimate.
Current Anthropology vol. 7, 4

Fourier, Charles
1972 Stammedfællesskabet.
Rhodos, København

Jacobs, Wilbur R.
1972 Dispossessioning the American Indian.
Charles Scribner's Sons, New York

Pearce, Roy Harvey
1965 Savagism and Civilization.
Johns Hopkins Press, Baltimore

Prescott, William H.
1898 Peru. vol. I
Peter Fenelon Collier, New York